

MEHMET AKİF VE MEDENİYET*

Azmi ÖZCAN**

Sayın Belediye Başkanım, kıymetli meslektaşlarım, sevgili öğrencilerimiz, kıymetli misafirler, itiraf edeyim böyle sıcak cömert bir mekân bulacağımı tahmin etmiyordum. Dolayısıyla emeği geçen başta sayın rektörümüz ilgili meslektaşlarımız olmak üzere herkese teşekkür ediyorum. Bir de son Şerif Hocamızın Kırkpınar havasını andıran bu davetinden sonra insan kendini karate filminden çıkmış ergen gibi hissediyor. Var mı bana yan bakan? Ve o duyguları herkes hissetmiştir. Teşekkür ediyorum.

Ben bu bölgenin bir insanıyım, dolayısıyla Pamukkale Üniversitesi aynı zamanda benim de üniversitem. Sayın rektörle de hem meslektaş, hem hemşeri, hem de dostluk ilişkimiz var. O yüzden bu davetleri için de nezaketleri için de çok teşekkür ediyorum. Burada bulunan benim pek çok uzun sürelerdir tanıdığım meslektaşlarım var. Onların arasında olmak da insanı tabiatıyla heyecanlandırıyor. Söz çok önemlidir. Sıradan bahsedip geçiyoruz ama varlık âlemindeki belki bizim varlığımıza anlam katan en önemli değerimiz kullandığımız sözler kavramlar, “üslubu beyan aynıyla insan” demiş eskiler. “Söz söz ola kese savaşı, söz söz ola kestire başı.” Biz insanız ve insanların iletişimi öncelikle söz ile olur.

Mart ayı bizim millî derneğimizde, millî kültürümüzde pek çok anlamlı hadisenin temerküz ettiği bir mevsim, baharın yeniden doğuşunu müjdelediği gibi Mart, aynı zamanda bizim bir millet olarak, bir toplum olarak bu dünyadaki ve varlık âlemindeki iddialarımızı adeta yine sıfırdan neşet ettiren bir mevsimin başlangıcı gibi tarihimiz de öyle değerlendirmek lazım. Ve bu başlangıcın belki de en canlı şahitlerinden biri Mehmet Akif Ersoy. Şöyle bir dünya hayal edin: Bilinen dünyanın %90’ına yakın kısmının üç beş Avrupa ülkesi tarafından işgal edildiği ve bu bilinen dünyanın tamamına yakın kısmının insanların da köleleştirildiği, onların kimliklerine dair her ne değer varsa hakir görüldüğü, hor görüldüğü bir dünya. Dünya haritasını gözümüzün önüne getirirsek bu söylediklerim daha belirgin hale gelir. O dünyada, yani dünyanın %85-90’nın köleleştirildiği bir dünyada, insanlık onurunu temsil eden %10-15’i biz oluştuyorduk, bizim dışımızda hemen herkes teslim olmuş ya da teslim alınmış idi. O kader anında eğer biz de teslim olmuş olsaydık, adeta insanlığın iflası söz konusu olacaktı. O tarihleri en güzel ifade eden mısralardan biri de Yahya Kemal’e aittir.

*PAÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Tarafından 11 Mart 2013 tarihinde PAÜ. Kongre ve Kültür Merkezi’nde yapılan konferansın metnidir.

**Prof. Dr., Şeyh Edebalı Üniversitesi Rektörü, Gülümbe/BİLECİK

Şu gelen Türk ordusudur ya Rabbi!
Senin uğrunda ölen ordu budur ya Rabbi!
Galip et, ta ki yükselsin müeyyed nâmın,
Galip et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın.

Bu satırlar Yunan orduları Polatlı'ya geldiği ve Polatlı'da cereyan eden savaşın top seslerinin, Ankara'da Büyük Millet Meclisi salonlarından işitildiği ve orada bulunan bazılarının acaba şöyle mi teslim olsak, böyle mi teslim olsak diye hesap ettikleri bir zamanda yazılmıştır. *“Galip et ta ki yükselsin müeyyed namın, Galip et çünkü bu son ordusudur İslâm'ın”*. 1400 yıllık İslâm tarihi ve o tarihin mukadderatı, Ankara ile Polatlı arasında sıkışan orduya teslim edilmiştir. Ve eğer o ordu da yok olsaydı artık bizler günümüzde bizden sonraki nesiller, belki yüzlerce yıl sürecek ve kıyamete kadar devam edecek, Allah korusun bir kölelik ve esaret zincirinin halkası olacaktık. O yüzden o nesle çok borçluyuz. Çok şeyler borçluyuz.

Bu neslin üzerine biz yükseliyoruz. İşte o yüzden attığımız her adımda, binlerce yıla varan vebal var, sorumluluk var. Ve bu sorumluluğu bütün milletimiz adına en iyi ifade edenlerden birisi de Mehmet Akif. Bu ay bu tür programlara çok yerde şahit olacaksınız. Mehmet Akif'in bizim millî kültürümüzdeki fonksiyonu, konumu onun yazdıklarıyla ve normal olarak da hemen hepimizin zihinlerinde yer alan dizeleriyle *“ben bu topraklara mensubum”* diyen herkesin vicdanında bir yer etmiştir. Gerek Çanakkale gerek İstiklal Marşı, zaten bütün muhtevasıyla onun bizim için ne anlam ifade ettiğini ortaya koyuyor. Onun bütün davası bir medeniyet davasıydı, dolayısıyla ben bugün konuşmamın daha çok bu cephesine yoğunlaşmak ve kabul buyrulursa, özellikle gençlerin hayatlarının rotasını tayin ederken belki akıllarında tutabilecekleri birkaç öğüde yer vermek istiyorum. Hayatlarının en önemli kırılma anını yaşıyor bu gençler, adeta son istasyon gibi. Onların önlerinde bekleyen (Allah uzun ömür versin) 40, 50, 60 senenin kalitesinin, niteliğinin, dokusunun, kokusunun nasıl olacağını belirleneceği istasyon, işte şu sıralarda eğitim öğretim gördükleri okulları. Eğer bu istasyonu iyi değerlendirirler, kimlik ve kişiliklerini belirlerken, hakikaten hayat boyunca kendilerine saygınlık ve itibar kazandıracak özellikler edinirlerse, bundan sonraki hayatlarında hem kendileri çok nitelikli bir ömür sürerler, hem de ailelerine ve gelecek nesillere iftihar vesilesi olurlar. O yüzden medeniyet vasfı çok önemlidir.

Mehmet Akif 'in en büyük ıstırabı, en büyük çilesi, hayatını ve milletinin hayatını ifade ettiği medeniyet, bir anlamda bizim hem fert olarak, hem de toplum olarak, bu dünyada ne için var olduğumuz sorusunun cevabıdır. Bir düşünün sevgili gençler. Allah korusun bir beş saniye hayal edin sabahleyin kalktınız ve geçici hafıza kaybına uğradınız. Sizin tabirinizle beyninizin resetlendiğini düşünün, düne ait hiçbir şey hatırlamıyorsunuz. Etrafınızda gördüğünüz hiçbir kimse ve hiçbir şey, size bir anlam ifade etmiyor. Böyle bir hayatın uzun soluklu olması intihara götürüyor. Ve intihara gidenler geriye bıraktıkları notlarında hemen her yerde, dünyanın her yerinde değişmeyen bir cümleyi kullanıyorlar: *“Yaşamak*

benim için anlamını kaybetti” veya buna benzer bir şey. İşte yaşamının bizim için anlamlı olmasını sağlayan şey bizim etrafımızdaki zaman, mekân ve o zaman ve mekândaki insanlar. Ve bizi bir aile yapan şey bizim sahip olduğumuz dünyevi kıymetler değil. Haddi zatında bizim aynı dili konuşmamız da değil, fakat vakalara ve olaylara benzer duygusal tepkileri vermemiz, olaylar karşısında benzer duyguları hissetmemiz. İşte bizim hayatımızı anlamlı kılan en önemli değer bu. Bunun zıddı köksüzlük, binlerce cilt kitap binlerce doktora tezi yapılabilecek bir konu köksüzlük, kendisini bu dünyada sağlam hissedememe. İşte bu köksüz insanlar eğer yüce bir ideal ile varlıklarını anlamlı hale getiremiyorlarsa, hayatlarına bir mefkûre yükleyemiyorlarsa, tutunabilmek için çaresiz bencil olmak zorundalar, egoist olmak zorundalar. İşte sizin çok ayıpladığınız, hepimizin bir türlü anlam veremediği, şehir hayatında kimsesiz yaşayan yaşlıların her şeyi biriktirme arzularının arkasında yatan ruh hali de böyle bir şey: tutunmak istiyor dünyaya, kimsesi yok yalnız. Modern hayat onun ailesini parçalamış, onu tabi çevresinden koparmış, kendisine karşılıksız sevgi besleyecek hiç bir kimsesi kalmamış insanlar bu dünyada mutlaka tutunabilmek için mutlaka bencil çıkarıcı ve egoist olmak zorunda. Hayata tutunabilmek için hep maddiyat biriktirmek zorunda ve biriktirecek hiçbir şey bulamayanlar, çöp biriktirmek zorunda. Çünkü çöp biriktirmek onların hayatlarını anlamlı hale getiriyor. O zaman şöyle bir sonuç çıkartalım: Eğer biz hayatımızı uğruna yürüyebileceğimiz bir anlam alanı oluşturamaz isek varlığımızın bir manası ve ideali bulunmaz ise o zaman onun yerini bencillik ve menfaat alır. Ve o zaman, işte günümüzdeki gibi bir dünya bizi kendi girdabına çeker, acımasız. Yarışlarda rakibinizi geçmek için dirsek vururuz, sınavlarda birinci olmak için kopya çekeriz, işe girmek için torpil buluruz, rüşvet veririz, aklınıza gelen her sektörde modern dünyada, hemen hepimizin sahip olduğu ne kadar bize yakışmayan usulsüzlük varsa bizzat bunların ya şahidi ya kahramanı oluruz.

İşte Mehmet Akif'in hüznü buradan geliyor: “Âlemde ziya kalmasa halk etmelisin halk, Ey elleri böğründe şaşkın adam kalk”, bize sesleniyor. Âlemde bilgi kalmasa, aydınlık kalmasa sen yaratmalısın, öyle çaresiz oturmamalısın. Eğer hayatının bir anlamı varsa, bir davası varsa, yaşamının bir gayesi varsa, sen haşra kadar, ölüm gelip seni yakalayınca kadar, yaratılış gayene varlık gayene uygun çalışmak ile mükellefsin. Başarıya ulaşırsın, ulaşmazsın, bundan bir şey çıkar, çıkmaz, bu devirde bunun anlamı yok, var. Bunlar senin hesabın değil, bunlar senin cevap vereceğin sorular da değil. Senin sorun ve sorumluluğun varlık gayene, yaratılış gayene uygun yaşamak. İşte biz buna “ahlâk” diyoruz.

Kavramlar zihnimizi boşalttığı zaman, bizim dünyamızı da boşaltıyor. Ahlâk deyince artık günümüzde sadece saygılı olmak, büyükleri saymak küçükleri sevmek gibi tebessümle edilen cümleler aklımıza geliyor. Ahlâk, varlık gayesine uygun yaşamak demek. Yaratılış yazılımına uygun yaşamak demek, fitrata uygun yaşamak demek, onun için aynı kökten gelir, halk etmek “yaratmak”, ahlâk da yaratılış gayesine uygun yaşamaktır. Bilgisayar dahi yazılımını zorladığınız zaman iflas ediyor biliyorsunuz, orijinal yazılımı zorlamamak lazım. Kavramlar tesadüf

değil, kavramlar bize hayatımızın anlamını adeta deşifre eden sır küpleridir. İşte o yüzden ömür ile imar aynı kökten gelir. Bizler ömrümüzü imar etmekle mükellef insanlarız. Ve hepimizin ömrü imar edilirse, hem kendi hayatlarımız hem çevremiz mamur olur. Böyle nesebi gayri sahih, ucube, içimizdeki kaosu dışımıza aksettiren bir çevre ve mimarî bir depo içerisinde yaşayamayız. İşte Mehmet Akif bunun hüznü ile yaşıyordu. O tam da bütün dünyanın %90'ının işgal etmesinin başladığı bir süreçte, 1873'te doğdu. Onun bütün hayatı, gözünün önünde evladı günden güne eriyen bir ana-babanın çaresizliği içerisindeydi. Onun hayatında bu dünyanın son kalesi olan, insanlığın son kalesi olan bizim medeniyetimiz her gün lime lime eridi, resmen eridi. 20 milyon nüfus ve 22 milyon kilometre kare koptu. Tabir aynen böyle, gözünün önünde evladı her gün eriyen bir anne-babanın ruh hali.

İşte bugünkü Anadolu, o 22 milyon kilometre karenin bütün kaderinin temerküz ettiği son ada. O yüzden bugünkü Anadolu çok çok önemli. 22 milyon karede yaşayanlar şu ümit ve bilgiyle yaşıyorlardı. Yarın bizim başımıza bir şey gelirse gidebileceğimiz bir Anadolu var. Ve hakikaten başlarına bir şey geldiği zaman gidebildikleri bir Anadolu oldu. Ya Anadolu'da yaşayanlar nereye gidecekler, ya bizler nereye gideceğiz? Şimdi şöyle bir tablo ortaya koyayım, bilinen binlerce yıllık dünya tarihinde zihni ve bedeni köleleştirilmemiş tek kültür bizim kültürümüz. Dolayısıyla biz sadece kendimizi temsil etmiyoruz, varlık âleminde insanlığın onurunu temsil ediyoruz. Bizim varlığımız dışında dünyada bilinen bütün kültürler ve bütün toplumlar hem bedenen hem zihnen köleleştirilme tecrübesi yaşamış. Ama biz direnmişiz, onun için *"Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım, hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım."* Bu durumun muhatapları üzerinde etkisi o kadar korkunç ki *"nasıl olur, bu Asya'nın köylüleri, çobanları bizim ilminize ve ihtişamımıza, teknolojimize direnebiliyorlar. Bunlar bu gücü nereden buluyorlar. Nasıl olur, nasıl olur bunlar bizim önümüzde diz çökmezler, bize boyun eğmezler?"* diye.

Aranızda bu duyguları kendi kişisel dünyasında çocukluk kavgasında ya da kadro, ya da makam mevki mücadelesinde hissedenler var ve vardır. Bunu bir kültür olarak, bir meydan okuma olarak gören Batı medeniyeti, işte o yüzden I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'ni mağlup ettiği zaman, çok açık bir şekilde yaşayan her Türk gencinin hayatının rehberi olacak bir ifadeyi kullanmışlardır Barış konferansından önce. Sevgili gençler, bunu iyi dinleyin: İngiliz ve Fransız heyetleri Osmanlı Devleti'yle barış görüşmesi yapmazdan önce, savaş sonrasında bu Osmanlılardan ne talep edeceğiz diye kendi aralarında bir müzakere bulunuyorlar ve müzakere odasında bulunan birisi kaydediyor. Konuşmaları aklımda kaldığı şekilde size aktarayım: *"Bu Türkler bizim tarihimizin son beş yüz yılına karabasan gibi çöktüler. Ve tarihimizde ilk defa bu karabasanla hesaplaşma fırsatı elde ediyoruz. O halde ilk yapacağımız şey, bu beş yüz yılın hesabını sormak ve ondan sonra da gelecek beş yüz yıl çocuklarımız aynı tehde maruz kalmasın diye tedbirler almak."* Tam yüz senedir biz bunun faturasını ödüyoruz. Bakiye nasıldı biliyor musunuz sevgili gençler.1923'te Cumhuriyet kurulduğu zaman, o İstiklal Marşı'nın kabul edildiği zaman, 24 milyon nüfusla başlayan bir yolculukta

nüfusumuz 14 milyona düşmüştür. On yılda tam 10 milyon kayıp, cepheden cepheye ve bu kayıp 10 milyonun çok büyük bir kısmı yaşı 15-40 arasında bir toplumun, bir memleketin en genç nüfusu. Geriye yaşlılarımız, varsa bebeklerimiz kalmıştır. Çok seneler okullar yeterince öğrenci bulamadığı için açılmamıştır. 10 milyon insan, 10 sene, geriye kalanlar yaşlılardı, niteliksiz insanlardı. İğnemiz yoktu, ipliğimiz yoktu, okuma yazma bilen yoktu, ekme yoktu, aş yoktu. 22 milyon km²'nin kaderi, 10 milyon yaşlı ve kimsesiz insanın üzerine yüklenmişti. Biz 90 senede oradan buraya geldik. Ama ne bedeller ödeyerek geldik. Fakat bu bedeli -kıyamet kopana kadar eğer var olmak istiyorsak- ödeyeceğiz. Çünkü bu topraklar sadece bizim değil. Dünya üzerinde yaşayan herkesin, dünya üzerinde iddia taşıyan herkesin mutlaka bir kararının, bir planının bir gelecek tasavvurunun olduğu topraklar. Hem Müslümanlar için, hem Hristiyanlar için, hem Yahudiler için kutsal topraklar, bütün yolların geçtiği topraklar, bütün enerjilerin birleştiği topraklar, dünyanın her türlü hesabının temerküz ettiği topraklar. Ve bu topraklarda tarih boyunca bedel ödemek noktasında bizim kadar bedel ödeyen olmadığı gibi, -eğer oturmaya da devam edeceksek- bedel ödemeye devam edeceğiz. İşte biz diyoruz ki, bizim ecdadımız kendi yokluklarında bedellerini kanlarla ödemişler. Artık şimdi bizim vazifemiz, biz şimdi mürekkeple ödeyelim, ilimle ödeyelim. Çünkü bir medeniyetin üzerinde dayanması gereken üç temel değer: İlim, irfan ve iradedir. Bizim medeniyetimiz de bu üç değer üzerinde yükselmiştir. Daha kuruluş aşamasında düşünün ilim ayağını Dursun Fakih, irfan ayağını Şeyh Edebalı, irade ayağını da Osman Gazi temsil ediyordu. Ve bunun üzerine yükselen bir medeniyet, küçük bir köyden yükselen bir medeniyet, bütün dünyayı aydınlattı.

Şöyle bir düşünün: XIII. yüzyıl tarihte Moğolların bütün dünyayı tahrip ettiği, yaktığı, yıktığı bir yüzyıl olarak bilinir. Hakikaten de öyledir. Artık insanların kıyameti beklediği, *“kıyamet bu olsa”* dediği, *“herhalde deccal de bu Moğollar olsa gerek”* dediği bir dönemdir XIII. yüzyıl. Taş üstünde taş, baş üstünde baş kalmamıştır. İnsanlık adına ne varsa tahrip olmuştur. Orada bir sır gizlidir, XIII. yüzyılda birbirini tanıyan Anadolu erenleri vardır: Konya’da Mevlana, Hacı Bektaş’ta Hacı Bektaş Veli, Eskişehir’de Yunus Emre, Ankara’da Hacı Bayram Veli, Bilecik’te Şeyh Edebalı. Hepsi de aynı şeyi söyler. Yanmış yıkılmış bir topluma, o an için onların en çok ihtiyaç duyduğu varlıklarına mana kazandıracak bir ideal, *“birbirinizi affedin, birbirinizi sevin ve eğer birbirinizi affeder ve birbiriniz ile kaynaşırsanız, cihan yıkılsa emin ol bu cephe sarsılmaz”* dercesine. Ve dikkat edin bu insanların açtığı bu meşale bugün dahi aradan geçen 700 yıla rağmen hâlâ bu topraklarda yaşayan her çeşit insanın ortak kahramanıdır. Alevi’siyle, Sünni’siyle, Bektaş’iyle Kadiri’siyle, Rûfâî’siyle hiç kimse bunlar üzerinde tartışmaz. Onlar herkesin ortak değerleridir. Ve bizim medeniyetimiz bu ortak değerler üzerinde yükselmiştir. Eğer bu topraklarda, bu mekânda yine tarih yazmaya deva edeceksek, bu ortak değerler üzerinde ve ortak duygular üzerinde yükseltmek zorundayız.

Millî Mücade’leyi düşünün, belki de Millî Mücadele’nin kazanılmasındaki en büyük sır, aynı amaçlara yönelmiş memleketin değişik yerlerindeki direniş ve Kuvay-ı Milliye cephelerini tek bir hedefte birleştirmek ve bu birliğe katılmayanları

tasfiye etmek olmuştur. Demek ki, birlikte rahmet var; demek ki, paylaşmak da rahmet var. Ve bu topraklarda başarıya gitmenin en önemli sırrı da bu birlik olsa gerektir. Osmanlı da bunu yapmış, ne yapmış önce Anadolu'da, Anadolu birliğini tesis etmiş, ondan sonra Rumeli'ye açılmış, ondan sonra Anadolu'nun dışındaki coğrafyalara açılmış. Medeniyet kavgamız ya da Mehmet Akif'in medeniyet kavgası bu dünyada niçin var olduğumuz sorusuna verilecek bir kavga.

Sevgili gençler bu dünyada başıboş, bu dünyada gayesiz, bu dünyada tesadüfen var değiliz. Yaptıklarımızla, ettiklerimizle varlığımıza anlam katacağız. Ve dikkat ederseniz bizi diğer canlılardan ayıran temel özelliğimiz, hayatımızı irademizle yönettiğimiz zaman ortaya çıkan sonuçlardır. Çünkü hayatımızı ya irademizle ya da ihtiyaçlarımızla ya da ıstıraplarımızla yönlendiririz. Mehmet Akif ve onun gibiler hayatlarını ıstıraplarla yönetmişler ve onların bıraktıkları miras bize çok büyük bir sorumluluk bırakmış. Şu günümüzün dünyasında artık hayata anlam yükleme fizik gücümüzle değil, beyin gücümüzle oluyor. Yani ilim yollarımızla oluyor, yani kitaplarla oluyor, yani teknolojiyle oluyor. Millet bin bir türlü fedakârlık yaparak bizlere bu imkânları hazırlıyor, karşılığında sadece bizim gayretimizi bekliyor. Mehmet Akif de öyle; bütün yazdığı arında bütün söylediklerinde bu ıstırapı ve bu sorumluluğu dile getiriyor. "*Leyse lil-insân-i illâ mâ seâ*" derken "Huda" böyle başlayan dizelerinde çalışmanın önemini vurguluyor. "*Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol*" diyor, aradaki mesafenin behemehal kapatılması gerektiğini söylüyor, beşikten mezara kadar çalışılması gerektiğini söylüyor.

Onun için sevgili gençler, bu Mehmet Akif'i anma günlerini sıradan, bir rutin olmaktan ziyade, sanki sorumluluğumuzu yeniden hissetmek için taze vesileler olarak telakki edip bu dünyadaki varlığımıza bir anlam yüklemek için yeni arayışlar olarak telakki edip, bizi başka canlılardan ayıran ve bir birey olarak bizi anlamlı kılan ideallerimizin her bahar tazelandığı gibi, yeniden tazeleme vakti gibi telakki etmemiz lazım. Hepinize derslerinizde başarılar diliyorum, hocalarımıza da kolaylıklar diliyorum, nazik davetiniz içinde teşekkür ediyorum.